Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Lausunto

5.12.2022

Eduskunnan hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

VALTIONEUVOSTON SELONTEKO TIEDUSTELULAINSÄÄDÄNNÖSTÄ (VNS 11/2021 vp)

Hallintovaliokunta on pyytänyt sisäministeriöltä lausunnon otsikossa mainitussa asiassa. Sisäministeriö kiittää mahdollisuudesta lausua ja toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Siviili- ja sotilastiedustelua koskeva lainsäädäntö tuli voimaan 1.6.2019. Tiedustelulainsäädäntö käsittää poliisilain (872/2011) 5 a luvun, tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lain (582/2019) ja sotilastiedustelusta annetun lain (590/2019). Sääntelykokonaisuus edellytti myös perustuslain 10 §:n muuttamista ja tiedustelutoiminnan valvonnasta annetun lain (121/2019) säätämistä.

Valtioneuvoston selonteko tiedustelulainsäädännöstä annettiin joulukuussa 2021. Selonteossa todetuin tavoin tiedustelua koskevan lainsäädännön keskeisin tavoite, kansallisen turvallisuuden parantaminen, on toteutunut, ja tiedonhankinta kansalliseen turvallisuuteen ja maanpuolustukseen kohdistuvista uhkista on uusien tiedustelutoimivaltuuksien myötä tehostunut. Uudistusta voitiin selonteon antamishetkellä siten kokonaisuutena arvioiden pitää onnistuneena, ja lain soveltamisessa korostuu myös perusoikeuksien turvaaminen, mikä on tiedustelutoiminnassa ja sen valvonnassa keskeisesti huomioon otettava näkökulma.

Suomen turvallisuusympäristö on vaikeutunut selonteon antamisen jälkeen, mikä edellyttää ennakoivaa ja kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Venäjän Ukrainaan kohdistaman sotilaallisen hyökkäyksen myötä Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen toimintaympäristö on heikentynyt. Muuttunut tilanne on kasvattanut Suomeen kohdistuvien hybridivaikuttamisen uhkia, mikä edellyttää aiempaa ennakoivampaa ja kokonaisvaltaisempaa sekä varautumis- että hybridiuhkiin vastaamisen kykyä.

Vaikka siviilitiedustelua koskeva lainsäädäntö on vastannut kohtuullisen hyvin aiemman toimintaympäristön vaatimuksia ja on pääosin varsin ajantasainen edelleen, on nyt uudessa tilanteessa riittävien toimintaedellytysten turvaamiseksi syytä arvioida muun muassa seuraava seikkoja:

- Ns. palomuurisääntely (poliisilain 5 a luvun 44 § siviilitiedustelusta saadun tiedon luovuttaminen rikostorjuntaan) ja eduskunnan oikeusasiamiehen päätös (selonteko s. 17-18 ja 20)

Eduskunnan oikeusasiamies antoi 23.11.2021 päätöksen (EOAK/289/2021) tiedustelulainsäädännön ns. palomuurisäännöksen soveltamisesta. Päätös on otettu

suojelupoliisissa huomioon. Käytännössä päätös vaikuttaa suojelupoliisin tiedonluovutuksiin.

Suojelupoliisin toimiva yhteistyö muiden turvallisuusviranomaisten kanssa on tärkeää ja välttämätöntä kansalliseen turvallisuuteen liittyvän uhkaympäristön takia sekä muiden viranomaisten kansalliseen turvallisuuteen liittyvien tehtävien suorittamiseksi.

Sisäministeriön alustavan arvion mukaan sujuvan viranomaisyhteistyön takaamiseksi lainsäädäntö (palomuurisäännös) kuitenkin vaatii selkeyttämistä. Tiedonluovutuksissa on viranomaisyhteistyön lisäksi kyse myös virkamiehen sekä kohteen oikeusturvasta.

- Tiedustelukielto (selonteko s. 14 ja 24)

Poliisilain 5 a luvun 4 §:n 4 momentin mukaan tiedustelumenetelmää ei saa kohdistaa pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan.

Selonteossa todetaan (s. 24), että ”Laajemmin yhteiskunnan ja sen yksilöiden perusoikeuksien suojan kannalta tiedustelumenetelmän kohdistamisen kielto kotirauhan suojaa nauttivaan pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan on nähtävä tekijäksi, jota on perusteltua seurata nykyistä pidemmältä ajalta tiedustelutoiminnasta saatujen kokemusten perusteella suhteessa sekä laajemmin yhteiskunnan turvallisuuteen että yksilöiden perusoikeuksien toteutumiseen.”.

Asia on noussut esiin myös vuoden 2022 aikana valmiuslain uudistamiseen liittyvissä alustavissa arvioissa. Valmiuslain toimivaltuuksia saadaan käyttää poikkeusoloissa ja kynnys valmiuslain soveltamisen aloittamiseen on korkea. Tästä näkökulmasta normaaliolojen sääntelyn tulisi olla mahdollisimman kattavaa ja toimivaa, mikä kattaa myös ns. normaaliolojen häiriötilan ennen poikkeusoloja. Olisi arvioitava jo aikaisemmassa vaiheessa (ennen poikkeusoloja) pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävän tilan tiedustelukiellon sääntelyn väljentämistä välttämättömistä syistä. Selonteossa todetaan (s. 14), että tiedustelun keinoin torjuttavat kansallisen turvallisuuden uhat ovat yhteiskunnalliselta merkitykseltään astetta vakavampia kuin rikostorjuntaan liittyvät uhat. Rikostorjunnassa voidaan nykyisin toteuttaa tiedonhankintaa kotirauhan suojaamaan tilaan.

- Viranomaistietojen suojelupoliisille luovuttamista koskevien rajoitusten tarkistaminen (selonteko s. 17 ja 30)

Kansallisen turvallisuuden suojaaminen tulisi säätää itsenäiseksi perusteeksi luovuttaa tietoja suojelupoliisille. Tietojen saannista kansallisen turvallisuuden perusteella tulee säätää mahdollisimman pitkälle normaaliolojen lainsäädännössä, koska vaikeutunut turvallisuusympäristö edellyttää ennakoivaa ja kokonaisvaltaista lähestymistapaa.

Sisäministeriö ja puolustusministeriö asettivat helmikuussa 2022 hankkeen viranomaisten toimintaedellytysten arvioimiseksi kansallisen kyberturvallisuuden varmistamisessa, kyberrikollisuuden torjunnassa, kyberpuolustuksessa sekä nopeasti kehittyvissä yhteiskunnan kyberturvallisuutta uhkaavissa tilanteissa, ottaen huomioon kansallisen ja kansainvälisen uhkaympäristön jatkuvan kehittymisen.

Selvityshankkeessa arvioidaan myös tiedonvaihtoa, ja työn aikana on käsitelty viranomaisten välisen tiedonvaihdon ja yhteistyön edellytysten kehittämistä vakavissa, kansallista turvallisuutta vaarantavissa kyberpoikkeamatilanteissa. Selvityshankkeen raportti julkaistaan vuoden 2023 alkupuolella.

Todettakoon yleisesti, että hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sähköisen viestinnän palveluista annetun lain, henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetun lain 29 §:n ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 22 §:n muuttamisesta (ns. Kyber-PTR-HE, HE 243/2022 vp)) on esimerkki tiedonvaihdon sujuvoittamisesta. Lakimuutokset mahdollistaisivat sujuvamman viranomaisten välisen tiedonvaihdon yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta merkittävissä tietoturvaloukkaustilanteissa ja niiden uhkissa.

- Suomen hakemus Pohjois-Atlantin liiton (NATO) jäseneksi

Poliisin hallinnosta annetun lain (110/1992) 10 §:ssä on säädetty tarkemmin suojelupoliisin tehtävistä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi sisäministeriön ohjauksessa. Siviilitiedustelulainsäädännössä säädetään suojelupoliisin kansainvälisestä yhteistyöstä.

Sisäministeriön hallinnonalalta suojelupoliisi on tehnyt yhteistyötä Naton kanssa jo tähän mennessä. Suomen tarkkailujäsenyys on tiivistänyt yhteistyötä entisestään. Suojelupoliisi tulee toimimaan Nato-jäsenyyden myötä osana liittokunnan tiedusteluyhteisöä.

Asiaan liittyen on tässä vaiheessa tunnistettu välttämätön lainsäädännön muutostarve muun muassa lakiin henkilötietojen käsittelyssä poliisitoimessa (616/2019).

Hallitusneuvos Johanna Hakala

Tiedoksi sisäministeri Mikkonen
valtiosihteeri Koskela
erityisavustaja Vornanen
erityisavustaja Kivinen
erityisavustaja Jalo
johtava asiantuntija Lindstedt
kansallisen turvallisuuden yksikön johtaja Knape
HKO/oikeudellinen tuki -yksikkö
johdon sihteeri Söderman
johdon sihteeri Landström
johdon sihteeri Alvesalo
KTY/virkaposti